

MULTI PLUS +

Migrantmultiplikatorer bygger broer

Be Part

Håndbog for
undervisere
og
formidlings-
ambassadører
om politisk
uddannelse

Medfinansieret af Den
Europæiske Unions program
Erasmus+

Introduktion til MultiPLUS+ pro-

MultiPLUS+ er et transeuropæisk udviklingsprojekt, der er medfinansieret af EU-Kommissionen og iværksat af et partnerskab mellem europæiske organisationer i fem lande: Østrig, Italien, Spanien, Slovenien og Danmark.

Det overordnede mål har været at styrke dialogisk kommunikation som en effektiv vej til at bygge bro på tværs af majoritetssamfundet og etniske minoritetssamfund i Europa. Projektet har således taget sigte på at bidrage til etniske minoriteters samfundsmæssige integration og sociokulturelle inklusion ved at fremme:

- Metoder og værktøjer til dialogisk kommunikation i minoritetsmiljøer.
- Mere viden i samfundet om ressourcer, behov og forventninger i minoritetsmiljøer.
- Mere viden i minoritetsmiljøer om samfundsmæssige værdier såsom menneskerettigheder, demokratisk deltagelse, ligeværdigt medborgerskab, retssikkerhed og frihed.

Det er opnået gennem tre sammenhængende udviklingsprocesser og uddannelsesprogrammer:

Som FØRSTE SKRIDT har hver partnerorganisation udført en behovsanalyse blandt særligt udvalgte formidlingsambassadører i lokale minoritetsmiljøer med henblik på at afdække behovet for dialogiske kommunikationsværktøjer. På baggrund af analysen er der udviklet og afholdt et særligt uddannelsesprogram for formidlingsambassadørerne til træning af kommunikation og formidling.

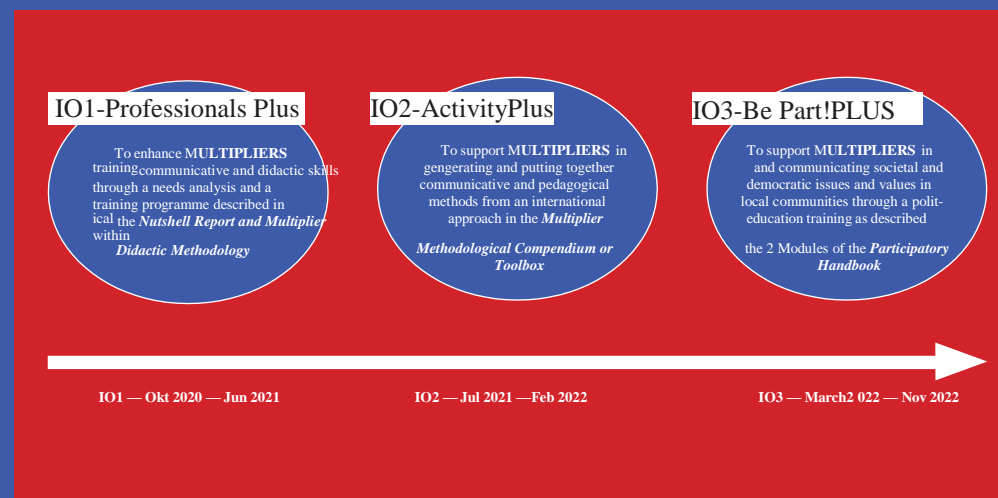
Som NÆSTE SKRIDT har formidlingsambassadørerne deltaget i en række metodiske workshops med sigte på at udvikle og beskrive praktiske metoder, værktøjer og øvelser til brug for lokale dialogarrangementer i minoritetsmiljøer. Alle resultater er beskrevet i et særligt metodisk kompendium.

Som TREDIE SKRIDT har formidlingsambassadørerne deltaget i workshops om et politisk focus på temaer som menneskerettigheder, ligeværdighed, frihed, retssikkerhed, demokratiske værdier mv.

Som en afsluttende aktivitet har formidlingsambassadørerne selv planlagt og gennemført lokale workshops i deres egne miljøer.

Alle projektresultater og læringsmaterialer kan findes som åbne ressourcer på projektets hjemmeside: <https://www.multiplusproject.com/>.

Den samlede uddannelsesflow er illustreret i figuren:

Det overordnede mål for project MultiPLUS+ har været at fremme integration og inclusion af minoritetsborgere i europæiske lande.

Modul I -
Håndbog for
deltagelse

OMEGA

Indholdsfortegnelse

Introduktion til MultiPLUS+-projektet 2

Modul I - Deltagerhåndbog 4

Kære Multiplikatorer! 8

1. Menneskerettigheder 16

1.1 Menneskelig værdighed 16

1.2 Forenklet udgave af verdenserklæringen om menneskerettigheder 19

1.3 Ansvar og respekt for menneskerettigheder 21

Forslag til aktiviteter til fremme af menneskerettigheder 22

TIPS TIL MULTIPLIKATORER 26

2. Frihed 28

2.1 Koncept 28

ALLE FRIHEDSRETTIGHEDERNE I EN NØDDESKAL 30

Forslag til aktiviteter for at løse problemet med frihed 32

3. Demokrati og deltagelse 34

3.1 Demokrati i dag - hvordan kan vi definere det? 34

3.2 Hvad er demokratiske værdier? 35

3.3 Hvad betyder det at være statsborger? 35

3.4 Sondringen mellem formelt og borgerligt medborgerskab 36

3.5 Empowerment og selvinddragende medborgerskab 36

3.6 Det globale medborgerskab og verdensborgeren 37

3.7 Empowerment og selvinddragende medborgerskab 38

Forslag til aktiviteter om demokrati og deltagelse 39

4. Ligestilling og mindretals rettigheder 41

4.1 Emner, der skal behandles 41

4.2 Hvad er mangfoldighed? 42

4.3 Hvad er ligestilling? 45

4.4 Hvad er diskrimination? 45

4.5 Hvad er et mindretal? 47

Forslag til aktiviteter vedrørende ligestilling og mindretals rettigheder 48

5. Retsstatsprincippet 54

Forslag til aktivitet for retsstatsprincippet 56

Bibliografi 58

Modul II - Erfaringer fra tidligere erfaringer 59

Indtryk 58

Kære Formidlingsambassadører.

Hvis Europa var en person, hvordan ville vi så beskrive hende eller ham? Det ville næsten være umuligt! Europas fysiske kendetegn – geografi, sprog, traditioner, kulturer og økonomi – er så mangfoldige, at vi måtte konkludere, at Europa er mange forskellige personer under ét.

Hvad gør Europa – og især EU – til en enhed og en fælles identitet? Er EU mere end en politisk og økonomisk alliance? Hvad betyder det for en immigrant at leve på europæisk jord?

Disse spørgsmål er blandt de udløsende faktorer, når vi taler om de værdier, som EU proklamerer som sine egne og beder sine medlemslande om at påtage sig og forsvare.

EU blev oprettet for at fremme fred, europæiske værdier og velfærd for alle fællesskabets medborgere. Det er værdier, som forener Europas rige mangfoldighed. Som en slags trosbekendelse.

Ja, Europa er ét i sine grundlæggende værdier: frihed, menneskerettigheder, demokratisk deltagelse, retssikkerhed og lighed er de europæiske kerneværdier. Disse politiske værdier er ikke "opfundet" af EU, og de har bevæget sig en lang vej fra de oprindelige definitioner til den forståelse, vi har i dag.

Efter Anden Verdenskrig grundlagde 51 lande De Forenede Nationer (1945) og forpligtede sig til at opretholde international fred og sikkerhed, udvikle venskabelige relationer mellem nationer og fremme sociale fremskridt, bedre levestandard og menneskerettigheder.

Syv år senere, i 1957, lancerede seks europæiske lande (Belgien, Frankrig, Tyskland, Italien, Luxembourg og Nederlandene) Det Europæiske Økonomiske Fællesskab. Denne union blev siden til Den Europæiske Union, og i 1993 med Maastricht-traktaten blev samarbejdet yderligere udbygget inden for udenrigs-, sikkerheds- og internationale anliggender. Yderligere tyve lande sluttede sig efterhånden til den oprindelige gruppe: Irland og Danmark (1972); Grækenland, Portugal og Spanien (1986); Finland, Østrig og Sverige (1995); Estland, Litauen, Letland, Malta, Polen, Slovakiet, Slovenien, Tjekkioslovakiet, Ungarn og Cypern (2004); Bulgarien og Rumænien (2007) og endelig Kroatien (2013).

Oprindeligt blev EU etableret som et fælles marked for at fremme den frie bevægelighed af varer, tjenester, mennesker og kapital på tværs af de indre grænser. Maastricht-traktaten, der blev underskrevet den 7. februar 1992, tog det europæiske samarbejde til et nyt niveau. Traktaten etablerede Den Europæiske Union (EU) og tilføjede en politisk dimension til fællesskabet. Traktaten fastlagde klare regler for etableringen af en fremtidig fælles valuta, udenrigs- og sikkerhedspolitik samt et tættere samarbejde om retlige og indenlandske anliggender.

En anden nyskabelse i Maastricht-traktaten var skabelsen af et EU-borgerskab. Fra da af blev enhver person, der er statsborger i et EU-land, automatisk EU-borger. Desuden gav EU-borgerskab rettigheder, såsom retten til at færdes og opholde sig frit inden for EU, retten til at stemme på og stille op som kandidat ved kommunalvalg og til Europa-Parlamentet samt retten til at indgive en klage til EU's ombudsmand mv.

Den foreliggende manual sætter fokus på EU's politiske dimension og centrale EU-værdier.

Manualen er tænkt som et hjælpemiddel til at forstå de europæiske kerneværdier til støtte for diskussioner og workshops om EU. Derfor indeholder manualen ud over en kort begrebsgennemgang nogle forslag til aktiviteter om EU. Manualen oplyser således også om de rettigheder og forpligtelser, man har som borger i EU – og giver eksempler på, hvordan man kan kommunikere uformelt om disse temaer i lokale grupper og sammenhænge.

Første team handler om menneskerettighederne, fordi menneskerettighederne er den store paraply, som alle EU's indbyggere har brug for at kende og anerkende. Den menneskelige værdighed er ukrænkelig, og det skal respekteres og beskyttes som en grundlæggende menneskelig rettighed for alle medborgere.

Andet tema er demokratisk deltagelse, som er en forudsætning for, at den enkelte borgers interesser og behov bliver hørt og tilgodeset. EU's funktion er baseret på repræsentativt demokrati. En europæisk borger nyder automatisk politiske rettigheder. Enhver voksen EU-borger har ret til at stille op som kandidat og stemme ved valg til Europa-Parlamentet. EU-borgere har ret til at stille op som kandidat og til at stemme i deres bopælsland eller i deres oprindelsesland. Selvom det er en automatisk ret for EU-borgere, er det et meget vanskeligt emne for mange immigranter, fordi ikke alle immigranter har et europæisk statsborgerskab.

Tredie tema er frihed, en værdi med mange implikationer. Det kan være den bevægelsesfrihed, der giver borgerne ret til at færdes og opholde sig frit inden for EU's rammer. Men hertil kommer også de individuelle frihedsrettigheder såsom respekt for privatlivet, tankefrihed, religionsfrihed, forsamlingsfrihed, ytringsfrihed og informationsfrihed, der er beskyttet af EU's charter om grundlæggende rettigheder.

Fjerde tema vedrører begreberne om mangfoldighed, ligestilling og minoritetsgruppers rettigheder. Ligestilling handler om lige rettigheder for alle borgere for loven. Princippet om ligestilling mellem kvinder og mænd understøtter alle europæiske politikker og er grundlaget for europæisk integration.

Femte tema angår retssikkerhedsbegrebet. Retssikkerhed og retsstaten er udtryk for den politiske filosofi, at alle borgere og institutioner i et land, en stat eller et samfund er ansvarlige over for de samme love. Encyclopedia Britannica definerer retsstaten som "den mekanisme, proces, institution, praksis eller norm, der understøtter alle borgeres lighed for loven, sikrer en ikke-vilkårlig styreform og mere generelt forhindrer vilkårlig brug af magt. Alt, hvad EU gør, er baseret på traktater, frivilligt og demokratisk vedtaget af EU-landene. Lov og retfærdighed opretholdes af et uafhængigt retsvæsen. Alle EU-lande gav EU-Domstolen magten til endelig jurisdiktion. Det betyder, at dens domme skal respekteres af alle.

At kende og forsvare disse værdier gør et samfund og alle borgere stærkere. Det er netop værdier, der bidrager til, at drømmen om integration og ligeværdigt medborgerskab bliver til virkelighed.

Menneskerettigheder

Demokratisk deltagelse

12

Frihed

Ligeværdighed og rettigheder for minoriteter

13

Retssikkerhed

EU's formål

1. At fremme *fred*, europæiske værdier og velfærd for alle medborgere.
2. At sikre *frihed, sikkerhed og retfærdighed* uden indre grænser – og samtidig træffe passende foranstaltninger ved de ydre grænser for at regulere asyl og immigration såvel som for at forebygge og *bekæmpe kriminalitet*.
3. At etablere det *indre marked*.
4. At opnå en *bæredygtig udvikling* baseret på afbalanceret økonomisk vækst og prisstabilitet samt en stærkt konkurrencepræget markedsøkonomi med fuld beskæftigelse og sociale fremskridt.
5. At beskytte og styrke kvaliteten i *miljøet*.
6. At fremme *videnskabelige og teknologiske* fremskridt.
7. At bekæmpe *social eksklusion og discrimination*.
8. At fremme *social retfærdighed og beskyttelse, ligestilling mellem kvinder og mænd* samt beskyttelse af *barnets rettigheder*.
9. At udvide den økonomiske, sociale og territoriale *sammenhængskraft og solidaritet* mellem EU medlemslandene.
10. At respektere Europas rige *kulturelle og sproglige mangfoldighed*.
11. At etablere en *økonomisk og monetær* union.

1. Menneskerettigheder

1.1 Menneskelig værdighed

“Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed og bør handle over for hinanden i en ånd af broderskab.”

(Article 1 Universal Declaration of Human Rights)

Den mest accepterede erklæring om menneskerettigheder er Verdenserklæringen om Menneskerettigheder (FN). Dens kernebudskab er, at ethvert menneske har en iboende værdi. Erklæringen blev enstemmigt vedtaget den 10. december 1948 af FN (selvom 8 nationer undlod at stemme). Den opstiller en liste over grundlæggende rettigheder for alle i verden uanset race, hudfarve, køn, sprog, religion, politiske eller anden opfattelse, national eller social oprindelse, ejendom, fødsel eller anden status. Den fastslår, at regeringer har lovet at opretholde visse rettigheder, ikke kun for deres egne borgere, men også for folk i andre lande. Med andre ord er internationale grænser ikke zoner med udelukkelse eller fritagelse, når menneskerettighederne er truet eller krænket.

Siden 1948 har Verdenserklæringen været den internationale standard for menneskerettigheder. I 1993 bekræftede en verdenskonference med 171 stater, der repræsenterer 99 pct af verdens befolkning, deres forpligtelse til at overholde menneskerettighederne.

Verdenserklæringen om menneskerettigheder (FN) er et milepælsdokument i menneskerettighedshistorien. Udarbejdet af repræsentanter med forskellig juridisk og kulturel baggrund fra alle regioner i verden, blev erklæringen proklameret af De Forenede Nationers Generalforsamling i Paris den 10. december 1948 (Generalforsamlingens resolution 217 A) som en fælles standard for alle folk og alle nationer. Den fastlægger for første gang, at grundlæggende menneskerettigheder skal beskyttes universelt, og den er blevet oversat til over 500 sprog. Menneskerettighedskonventionen er bredt anerkendt for at have inspireret og banet vejen for vedtagelsen af mere end halvfjerds menneskerettighedstraktater, som i dag anvendes permanent på globalt og regionalt plan (alle med henvisninger til det i deres præambler).

Menneskerettigheder er baseret på anerkendelsen af det enkelte menneskes værdighed. Menneskelig værdighed indebærer, at alle mennesker har en særlig værdi, som er unik for deres menneskelighed. Det betyder, at mennesker har værdi og værdighed, alene fordi de er født som mennesker.

Menneskelig værdighed indebærer anerkendelse, respekt og beskyttelse af hver enkelt person på jorden. Den menneskelige værdighed bør anerkendes, bevares og styrkes.

Man kan aldrig miste sin værdighed. En person mister ikke sin værdighed, uanset hvad hun eller han gør. Værdighed er en iboende menneskelig egenskab, og denne værdighed er grunden til og grundlaget for alle menneskerettigheder.

Menneskelig værdighed indebærer en række forpligtelser så som::

At bevare menneskers liv og sikre deres sikkerhed.

At tilskynde til menneskelig udvikling for enhver person.

At anerkende andres unikke personlighed og deres deltagelse i fællesskabet.

At være medfølelse i tider med vanskeligheder og nød.

At modtage pleje tilpasset til individuelle behov.

Opfattelsen af vores egen værdighed involverer altid andres tilstedeværelse og værdighed. Når man undlader at anerkende menneskelig værdighed, lider både den person, hvis værdighed ikke respekteres, og hele samfundet. Når mennesker splittes og får en værdi baseret på karakteristika som klasse, køn, religion og så videre, skaber det ulige samfund, hvor diskrimination, frygt og vold løber løbsk.

Nogle af de praksisser, der krænker den menneskelige værdighed, omfatter tortur, voldtægt, social udelukkelse, arbejdsudnyttelse, tvangsarbejde og slaveri. Både absolut og relativ fattigdom er krænkelser af den menneskelige værdighed, selv om de også har andre væsentlige dimensioner, såsom social uretfærdighed.

Menneskerettigheder tilhører os alle og er relevante i vores hverdag, ikke kun når de bliver undertrykt, men når de ignoreres, eller der ikke gøres noget for at håndhæve dem.

Konventionen er ikke kun anerkendte rettigheder. Den er også forbud og straf. Den forbyder blandt andet tortur eller umenneskelig eller nedværdigende behandling, slaveri og tvangsarbejde, vilkårlig og ulovlig tilbageholdelse, forskelsbehandling i forbindelse med de rettigheder og friheder, der er sikret ved konventionen, udvisning af en stats egne statsborgere eller nægtelse af indrejse, kollektiv udvisning af udlændinge og dødsstraf.

Umistelige. Alle mennesker har ret til dem fra fødslen

Universelt og juridisk begreb

Rettigheder for et individ eller en gruppe af individer

De har til formål at værne om menneskelig værdighed, lighed og frihed for alle uden nogen form for diskrimination

Menneskerettigheder kan opledes i tre forskellige kategorier forhold til den rettighed, de anerkender.

1. **Civile og politiske:** Disse rettigheder udgør grundlaget for opfyldelsen af elementære betingelser for det sociale liv. Uden disse rettigheder er civiliseret liv ikke muligt, og de anses derfor for at være meget essentielle for progressionen i samfundet. De er **'frihedsorienterede'** rettigheder og omfatter individets ret til liv og sikkerhed, frihed fra tortur og slaveri, menings-, ytrings-, tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed, forenings- og forsamlingsfrihed sammen med friheden til at færdes frit. De omfatter også retten til at besidde ejendom og udøve håndværk eller erhverv samt retten til at deltage i regeringen i ens land.

2. **Økonomiske og sociale:** Det er individets rettigheder over for staten til at udrydde social ulighed, økonomiske ubalancer og begrænse ulemper forårsaget af natur, alder og så videre. Disse rettigheder tildeles imidlertid af staten. Staten er ikke forpligtet til at opfylde disse rettigheder på én gang. Det afhænger af samfundets økonomiske ressourcer. De dækker ret til lighed, ret til arbejde, ret til familie, ret til privatliv, ret til offentlig hjælp under alderdom og sygdom, ret til sundhedspleje, ret til særlig omsorg i barndommen og under moderskabet er nogle af eksemplerne på disse rettigheder. Det er **'sikkerhedsorienterede'** rettigheder, for eksempel retten til arbejde, uddannelse, en rimelig levestandard, mad, husly og sundhedspleje.

3. **Miljømæssige, kulturelle og udviklingsmæssige:** Disse rettigheder omfatter retten til at leve i et miljø, der er rent og beskyttet mod ødelæggelse, og rettigheder til kulturel, politisk og økonomisk udvikling.

Civil and political	Economic and Social	Enviromental, cultural and developmental
<ul style="list-style-type: none"> • Right to life • Right to security • Right to political participation. • Right to hold private property • Freedom (to move, to believe, to sepak, to assambly • Right to information	<ul style="list-style-type: none"> • Right o equality • Right to work • Right to have a family • Right to privacy • Right to public assitance during old age • Right to health care • Righth to foodand shelter • Right to education	<ul style="list-style-type: none"> • Right to live in a clean enviroment • Right to cultural development • Rightto political and economic development

1. **Alle mennesker er født frie og lige.** Vi skal behandles lige og med samme værdighed.
2. **Alle har ret til menneskerettigheder uden forskelsbehandling.** Uanset hvem du er, hvor du er født, hvilket køn du har, og hvordan du ser ud, har du de samme rettigheder.
3. **Alle har ret til liv, frihed og sikkerhed.** Du er født fri og har ret til et liv i frihed, fri fra frygt.
4. **Ingen må gøre dig til slave.** Al slaveri og menneskehandel skal være forbudt. Mennesker er ikke en handelsvare.
5. **Ingen må torturere dig.** Og ingen må udsætte dig for grusom, umenneskelig behandling eller straf.
6. **Alle har ret til at blive anerkendt som en borger med rettigheder og pligter.**
7. **Alle er lige for loven.** Uden forskelsbehandling har alle ret til at blive beskyttet af loven.
8. **Alle må gå til en domstol.** Du har ret til en advokat og en fair erstatning, hvis dine rettigheder ikke bliver respekteret.
9. **Ingen må anholde eller tilbageholde dig vilkårligt.** Og ingen må vilkårligt udvise dig fra dit land.
10. **Alle har ret til en retfærdig rettergang.** Hvis du er anklaget for en forbrydelse, har du ret til en fordomsfri behandling af din sag ved en uafhængig domstol.
11. **Alle er uskyldige, indtil det modsatte er bevist ved en retfærdig retssag.** Og du må kun blive dømt for noget, der var ulovligt, da du gjorde det.
12. **Alle har ret til et privatliv.** Ingen må vilkårligt lukke sig ind i dit hus eller åbne dine mails.
13. **Alle har ret til at rejse frit i sit land.** Du må også forlade dit land og vende tilbage, hvis du ønsker det.
14. **Alle har ret til et tilflugtssted.** Hvis du bliver forfulgt, har du ret til at blive beskyttet i et andet land.
15. **Alle har ret til en nationalitet.** Og ingen må tage den fra dig vilkårligt.
16. **Alle voksne har ret til at gifte sig og til at stifte familie.** Ingen må hverken tvinge dig til at blive gift eller forhindre dig i det.
17. **Alle har ret til at eje deres egne ting.** Ingen må tage din ejendom fra dig uden grund. De må heller ikke nægte dig at eje den.
18. **Alle har ret til at tænke, hvad de vil.** Du har ret til at have din egen overbevisning, og du er fri til at vælge og skifte religion.
19. **Alle har ret til at have sin egen mening og ytre den.** Du må tænke og sige, hvad du vil – og søge og udveksle information og ideer med andre.
20. **Alle har ret til at deltage i fredelige protester, møder og foreninger.** Og ingen er tvunget til at tilhøre en forening.
21. **Alle har ret til at deltage i styringen af deres eget land.** Du har ret til at vælge dine politikere og repræsentanter gennem retfærdige valg.
22. **Alle har ret til grundlæggende social og økonomisk tryghed.**
23. **Alle har ret til at arbejde.** Du har ret til en retfærdig betaling, gode og sikre arbejdsforhold og til at være medlem af en fagforening. Der skal være lige løn for lige arbejde.
24. **Alle har ret til fritid.** Du har ret til at holde fri og til at hvile.
25. **Alle har ret til livsnødvendige forhold.** Det er for eksempel mad, tøj, lægehjælp og et sted at bo.
26. **Alle har ret til at gå i skole.** Du har ret til grundlæggende uddannelse – og til at lære et erhverv eller et håndværk.
27. **Alle har lige ret til at deltage i kulturlivet.** Du har for eksempel ret til at dyrke sport og spille musik, og du har ret til at blive informeret om videnskabelige fremskridt.
28. **Alle lande skal bidrage til at gøre verden til et sted, hvor alle dine rettigheder og friheder kan blive ført ud i livet.**
29. **Alle skal respektere andres rettigheder.** Også dig. Og dine rettigheder kan kun begrænses, hvis det er for at beskytte en andens.
30. **Ingen må ødelægge eller tage dine rettigheder og friheder fra dig.** Hverken stat, grupper eller enkeltpersoner.

ØVELSE: HVILKEN ROLLE SPILLER FRIHED I VERDENSERKLÆRINGEN? HVILKEN ROLLE SPILLER RETSSIKKERHEDEN OG DET LIGEVÆRDIGE MEDBORGERSKAB? FIND EKSEMPLER I ERKLÆRINGEN OG FORTÆL HINANDEN OM JERES OVERVEJELSER OG VALG.

GRUPPEØVELSE: RETTIGHEDER, PLIGTER OG ANSVAR

Formål:

Denne korte lytte- og diskussionsøvelse hjælper unge mennesker til at forstå sammenhængen mellem rettigheder, pligter og ansvar.

Fremgangsmåde:

- 1) Gruppen bliver opdelt i par. Hver deltager skriver en liste med fem vigtige rettigheder, som vil være vigtige at have i en gruppe – samt fem rettigheder, som er vigtige at have i hjemmet, for eksempel retten til eget værelse el.lign.
- 2) Hvert par bytter deres lister med hinanden. Hver deltager tænker nu på de pligter, der kan svare til rettighederne på listerne.
- 3) Hvert par fremlægger over for den samlede gruppe to rettigheder og de tilsvarende pligter fra deres lister. Alle rettigheder og pligter bliver skrevet på en planche eller tavle.
- 4) Deltagerne drøfter sammen de valgte rettigheder og pligter – er der store forskelle eller ligheder i de individuelle valg?

Læringspunkt: Enhver rettigheder svarer også til en pligt og et ansvar over for andre medmennesker.

2. Frihed

2.1 Begrebet

Frihed er en hellig og ubeskrivelig ret, som alle mennesker besidder. Det er en så afgørende rettighed, når det gælder for udøvelsen af de øvrige rettigheder i Verdenserklæringen, at det er en af de fem væsentligste politiske værdier i EU.

Frihed er magten til at handle efter sin egen vilje, samtidig med at man respekterer loven og andres rettigheder.

Det betyder, at ethvert menneske kan "være sin egen herre". At træffe sine egne beslutninger, at styre sit eget liv, men også at tage ansvar for konsekvenserne af frihedsudøvelsen.

Når vi adresserer frihedsbegrebet, adresserer vi også grænser, regler, love, tolerance og sameksistens.

Frihed, anerkendt og garanteret i dens forskellige facetter, er en grundlæggende betingelse for at kunne nyde et menneskeliv i fuld værdighed. Frihed er en rettighed, som knytter sig til dét at være et menneske og en person.

Takket være frihed kan en person (eller en gruppe) handle efter sine egne kriterier uden at blive vilkårligt stoppet af en anden person eller en gruppe, en politisk magt, en regering eller stat. I teorien burde de regler (love), der begrænser menneskers frihed, kun udgøre det minimum, der er nødvendigt for at garantere fraværet af kaos og den harmoniske sameksistens mellem alle mennesker. Begrænsninger i udøvelse af frihed er nødvendige, når der opstår konflikter med andre værdier eller samfundsinteresser. Hvis udøvelse af frihed for eksempel er en årsag til usikkerhed eller ulighed, kan det være nødvendigt at begrænse den frihed.

Frihed kan være individuel eller kollektiv. De grundlæggende individuelle frihedsrettigheder er meningsfrihed, ytringsfrihed, bevægelsesfrihed, tankefrihed, trosfrihed og retten til privatliv.

Kollektive friheder er dem, der gælder for en gruppe mennesker. De omfatter foreningsfrihed og frihed til fredelige forsamlinger.

Artikel 18 and 19 i Verdenserklæringen oven for beskæftiger sig med og definerer frihedsbegrebet. Her findes ordene og argumenterne til at forklare og forsvare frihedsprincippet som en umistelig rettighed.

Ytrings-, religions- og foreningsfrihed er de første, der anerkendes og garanteres. Men friheden til at bevæge sig frit inden for EU (siden 1992) er ikke mindre vigtig og fortjener et separat kapitel. Tænk over: EU blev født som en økonomisk union, der stræber efter at garantere den frie bevægelighed for varer, kapital, tjenesteydelser og mennesker, samlet kendt som de "fire friheder".

Guardian

ALLE FRIHEDERNE I EN NØDDESKAL

Meningsfrihed

Alle er frie til at have en mening eller en holdning, i henhold til deres følelser, reflekterende evner og viden.

Ytringsfrihed

Enhver kan udtrykke sine ideer og følelser på enhver måde, som hun eller han finder passende.

Foreningsfrihed

Alle mennesker har ret til at mødes, dele idéer forsvare et standpunkt eller arbejde for en sag.

Tankefrihed

Tankefrihed udtrykker enhvers ret til selv at vælge sin tro og sine overbevisninger.

Samvittighedsfrihed

Samvittighedsfriheden giver enhver ret til selv at bestemme de principper og værdier, der skal være styrende for hendes eller hans tilværelse.

Religionsfrihed

Religionsfrihed giver enhver ret til at vælge sin religion og praktisere den frit.

Bevægelsesfrihed

Individens ret til at færdes og opholde sig frit inden for Den Europæiske Union er hjørnestenen i det unionsborgerskab, der blev skabt ved Maastricht-traktaten af 1992. Retten henviser til den frie bevægelighed for mennesker inden for deres egen stats grænser, udlændinges indrejse i lande og deres fri bevægelighed for landegrænsen.

Frihed til at elske

Friheden til at elske betyder, at stater ikke har grund og ret til at blande sig i menneskers åndelige og menneskelige følelser. Staten regulerer ikke venskaber og beslutter ikke, hvornår mennesker forener sig gennem gensidig sympati eller kærlighed. Folk må gifte sig med den person, de selv har valgt

Indvandrere og frihed

International lov garanterer indvandrere retten til foreningsfrihed, så de effektivt kan tage del i civilsamfundet. Når indvandrere opmuntres til at organisere sig, opnår minoritetsmiljøer empowerment til selv at gøre deres særlige behov gældende direkte uden at skulle forlade sig på andres velvilje.

Initiativer, der opmuntrer indvandrere til at udøve deres foreningsfrihed, støtter indvandrere i at bidrage positivt til det nye hjemland.

Eftersom frihed i alle dens former er en menneskeret, må der ikke være forskel på friheden for statsborgere og udlændinge.

**Et åbent spørgsmål til brainstorming:
HVORFOR ER FRIHED SÅ VIGTIGT? DISKUTÉR!**

3. Demokratisk deltagelse

Begreberne demokrati og deltagelse går tæt hånd i hånd. Demokratiske beslutningsprocesser forudsætter deltagelse af de borgere, der påvirkes af beslutningerne. I teorien har alle borgere i et demokrati lige ret til at udtrykke deres meninger og holdninger. Men det er ikke altid tilfældet inden for rammerne af lande og stater, der definerer sig selv som demokratier. Forskellige principper og juridiske rammer regulerer demokrati og demokratiske processer i ethvert land.

Begreberne demokrati og deltagelse kan ikke stå alene. Der er flere andre begreber, der har betydning for den demokratiske forståelse: medborgerskab, empowerment, diversitet, inklusion, multikulturalitet, pluralitet, for at nævne nogle.

Ordet demokrati betyder i sig selv: "styret af folket". Udtrykket er afledt af græsk: demos = mennesker og kratos = magt. Den væsentlige betydning er således en regeringsform, hvor magten er forbundet med folket. Udtrykket blev brugt allerede i år 500 f.Kr. for at betegne en ny form for politisk styring i Athen. Det klassiske athenske demokrati kan dog ikke sammenlignes med demokratier nu om dage. Det var baseret på princippet om direkte demokrati. Men kun en mindre del af befolkningen – mænd med en husstand – blev betragtet som "mennesker", hvorimod kvinder, børn, slaver og indvandrere ikke havde nogen rettigheder som borgere. Demokrati var slet ikke baseret på rettigheder for enkeltpersoner, men for husholdninger (for familiegrupper).

3.1 Demokrati i vore dage – hvordan kan vi definere det?

I dag forstår vi demokrati som den styreform, hvor alle har ret til at stemme, og hver stemme har nøjagtig samme "værdi" eller vægt ved det endelige valg. Det handler om styringen af samfundet, som skal sikre lige adgang for alle til at påvirke samfundsudviklingen. Demokrati har at gøre med magtfordeling og med bemyndigelse af alle borgere.

Det liberale demokrati – eller det konstitutionelle demokrati – udgør den dominerende form for demokrati i dag. Begrebet liberal skal i denne forbindelse ikke forveksles med den økonomiske og ideologiske brug af begrebet. I stedet refererer liberalt demokrati til de borgerlige frihedsrettigheder, der er forbundet med demokratisk tænkning. Liberale demokratier kan have forskellige forfatningsmæssige rammer, for eksempel republikker eller konstitutionelle monarkier.

3.2 Hvad er demokratiske værdier?

Med hensyn til værdier er den grundlæggende idé om demokrati tæt forbundet med idealer om lighed over for loven, retssikkerhed og politiske frihedsformer.

Vidste du, at en af de grundlæggende betingelser for et EU-medlemskab er, at landet har en demokratisk styreform?

3.3 Hvad vil det sige at være en borger – og en medborger?

"...mange mennesker, især de unge, spiller en aktiv rolle i at opbygge og skabe dette Europa, de er forpligtet til det europæiske ideal og et åbent, inkluderende og socialt sammenhængende samfund. For dem handler Europa om respekt for menneskerettighedernes og retsstatens grundlæggende værdier og et sted for øget mobilitet, hvor de bor, arbejder, studerer og rejser..." (Schild, Hanjo, Schild, Pererva, Yulia & Stock-

Begrebet MEDBORGERSKAB opfattes generelt som en grundlæggende forudsætning for, at demokratiet kan fungere. MEDBORGERSKAB er således forbundet med befolkningens engagement og inddragelse i politiske beslutninger og samfundsinstitutioner gennem stemmeret, høringer og andre beslutningskanaler. Uden civilbefolkningen, civile foreningers og netværks holdningstilkendegivelser og deltagelse kan grundtanken om demokrati som folkestyre blive svækket (Thomsen, M.H. (2019): "Medborgerskab i peer learning og integration" + mhtconsult (2021): "Teachers Handbook. Retningslinjer for forebyggelsesarbejde").

Grundlæggende handler medborgerskab om at kende sine rettigheder og pligter - og at bruge sine rettigheder i et samfund, hvor man føler sig anerkendt såvel som forpligtet til at bidrage til det fælles bedste. Et afgørende punkt ved at være medborger er således bevidstheden om det kontinuerlige samspil mellem rettigheder og forpligtelser over for samfundet. Historien vidner imidlertid om, at idealerne om rettigheder og pligter over for de fælles goder skal tages op til fornyet overvejelse og genoprettes fra tid til anden, selv i moderne demokratier. I dag er spørgsmålet om demokratisk dannelse, aktivt medborgerskab, folks deltagelse samt tilhørsforhold og gensidigt ansvar emner, der giver anledning til stærke og passionerede debatter over hele Europa, især i kølvandet på borgerkrigen i Syrien og flygtningestrømmen. Det nye fokus på, hvem der er borgere og medborgere - og hvem der ikke er - afspejler det faktum, at ikke alle europæiske borgere og politikere var parate til at betragte og modtage flygtninge som borgere med behov for hjælp.

3.4 Det globale medborgerskab og verdensborgeren

”At leve i globaliseringens tidsalder kræver øvelse allerede på lokalt niveau i forhold til at leve sammen og i forhold til forståelse for et fællesskab, hvor man både lokalt og globalt respekterer forskelle i tradition, sprog, religion, vaner og levevis generelt, og hvor man på trods af disse forskelle er parat til at løse fælles problemer...” (Den danske filosof Peter Kemp (2013): ”Verdensborgeren. Uddannelsesmæssigt og politisk ideal for det 21. århundrede”, 2013.

Siden den franske revolution har ideen om lige borgere været knyttet til nationalstaten. Globalisering og europæisk integration indikerer dog, at begreberne om borgere og også medborgerskab er blevet mere multidimensionelle, som det er udtrykt af nogle forskere. Denne udvikling peger på behovet for en global definition af medborgerskab, afledt af nye former for borgerdrevne aktiviteter til at fremme solidaritet fra et globalt perspektiv.

I dag er globalt medborgerskab endda et emne på læseplanen i nogle skoler og uddannelsessammenhænge med det formål at styrke elevernes kompetence til at forstå og engagere sig i samspillet mellem lokale, nationale og globale anliggender. Som et eksempel definerer UNESCO uddannelse i globalt medborgerskab som en kapacitetsopbygning til at udvikle fællesskaber og samhørighed på tværs af grænser. Udtrykket verdensborger går faktisk tilbage til det antikke Grækenland og Rom, hvor kosmopolitter var mennesker, der betragtede sig selv som borgere i både en bystat og som verdensborgere. I dag omfatter begrebet globalt medborgerskab følelsen af at høre til i et større samfundsmæssighed omkring en fælles menneskelighed. Udtrykket understreger den politiske, økonomiske, kulturelle og sociale gensidige afhængighed og indbyrdes forbundethed mellem det lokale, det nationale og det globale niveau.

Nye former for marginalisering og forskelle i statsborgerskabsstatus, borgerlige rettigheder og forpligtelser i de enkelte stater rejser spørgsmålet, om vi skal udvikle et post-nationalt statsborgerskabskoncept, der kan sikre menneskerettigheder og borgerrettigheder for borgere, der praktiserer det borgerlige statsborgerskab uden at have adgang til rettighederne til det formelle statsborgerskab og EU-borgerskabet. Unge flygtninge og nytilkomne i europæiske lande vil generelt være præget af manglen på denne adgang.

3.7 Empowerment og det selvinkluderende medborgerskab

I de senere år er nogle forskere begyndt at tale om det SELVINKLUDENDE medborgerskab som et udtryk for, at det at påtage sig et aktivt og engageret medborgerskab i dagligdagen og i samfundet, i sig selv kan føre til EMPOWERMENT såvel som positivt. anerkendelse i samfundsmiljøerne, selvom negative formodninger stadig kan eksistere. Empowerment og selv-inkluderende medborgerskab handler om at realisere, bruge og vise egne ressourcer og unikke værdier for samfundet som en aktiv, engageret og kompetent borger. (mhtconsult (2017): "CoCoRas forebyggelsesstrategi for lokalsamfund til at modvirke radikaliserings").

“Medborgerskab handler om deltagelse og engagement. Borgere er vi sammen med andre, når vi forholder os til det samfund, vi lever i – når vi tager stilling til politiske spørgsmål – og når vi handler for at skabe forandringer og udvikling...” (Sig-urdsson & Skovmand (2013) : "Medborgerskab på spil").

Empowerment refererer til en proces, hvor mennesker får mulighed for at forebygge afsavn samt følelsen af manglende kontrol over deres egne levevilkår og i stedet udvikle kapacitet til at transformere både samfundet og sig selv. Em-powerment er en proces, der er centreret omkring mennesker i fællesskaber: En vedvarende proces i et lokalsamfund, som involverer gensidig respekt, kritisk refleksion, omsorg og gruppedeltagelse, hvorigennem mennesker, der mangler ressourcer, får større adgang til og kontrol med ressourcer. Empowerment-indsatsen sigter mod social mobilisering og langsigtede ændringer i de socioøkonomiske og sociokulturelle forhold, som skaber sociale problemer.

Vectorjuice - Freepick.com

ØVELSE:

HVORDEN OPFATTER I DE NÆVNTE DEFINITIONER AF STATSBOGERSKAB OG MEDBORGERSKAB?

HVILKEN BETYDNING HAR DE FOR JERES HVERDAG?

KAN DE HAVE EN ANDEN BETYDNING FOR ANDRE MEDBOGERSKAB I SAMFUNDET?

DET FORMELLE STATSBOGERSKAB refererer til et **juridisk** forhold og knytter sig til den formelle nationalitet og en juridisk status med forskellige samfundsmæssige og politiske rettigheder og pligter i forhold til staten og samfundet. Derved indebærer det formelle statsborgerskab – eller indfødsretten - en status, som man enten opnår ved fødslen eller gennem en senere tildeling ved lov.

DET CIVILE MEDBOGERSKAB refererer til et **identitetsmæssigt** forhold og knytter sig til det holdningsmæssige, adfærdsmæssige og relationelle beredskab, der bygger på oplevelsen af sammenhængskraft og samhørighed, solidaritet med andre mennesker i lokalsamfund og politiske sammenhænge mv. Derved indebærer det civile og uformelle medborgerskab et værdi- og holdningsgrundlag og en status, der udtrykkes gennem praksis.

EU BORGERSKABET refererer til en **formel juridisk rettighed**, der er tæt forbundet med det formelle nationale statsborgerskab. EU borgerskabet blev indført med Maastricht Traktaten i 1993 og proklamerer, at enhver borger med formelt statsborgerskab i et EU medlemsland har et EU borgerskab som supplement til det nationale statsborgerskab. EU borgerskabet indebærer en vifte af rettigheder såsom retten til at bosætte sig og arbejde i alle EU medlemslande.

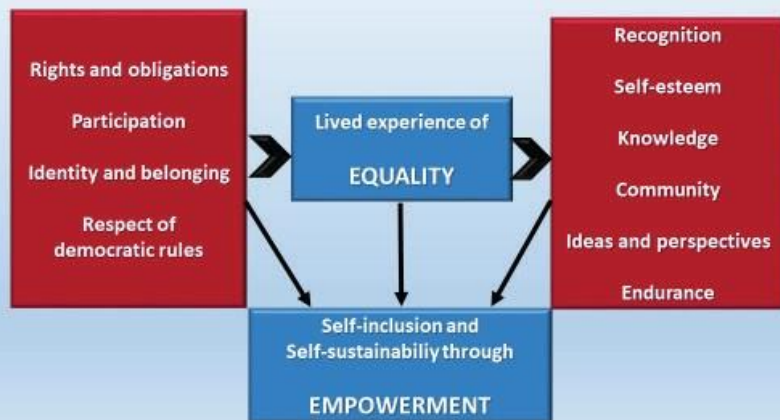
Kilde: mhtconsult ApS.

At styrke empowerment

Democracy is about power distribution!

Discussion on how empowerment increases and solidifies democracy

TEACHING CITIZENSHIP AND EMPOWERMENT – WHAT DOES ACTIVE CITIZENSHIP REQUIRE...

Rettigheder og pligter

CITIZENSHIP

is basically about the fact that all citizens are full and equal members of the society and societal community. Citizenship can be estimated from 3 basic dimensions:

RIGHTS AND DUTIES

All citizens are covered by the same fundamental rights and obligations. Are they?

PARTICIPATION

Citizens engage and take part in society and common issues. Do they?

IDENTITY AND AFFILIATION

Citizens perceive and experience themselves as equal members of the societal community. Do they?

Discuss the meaning of the 3 basic dimensions of the citizenship:

What would be the values behind the 3 dimensions?
What would your answers to the questions – and why?

4. Lighed og minoriteters rettigheder

Dette modul har tre dynamisk forbundne akser eller begreber: mangfoldighed, lighed og minoriteter. I implementeringen er der et teoretisk/konceptuelt input og den efterfølgende refleksion ud fra det essentielle spørgsmål: hvordan påvirker dette begreb mig personligt, den gruppe jeg arbejder sammen med som multiplikator og den by jeg bor i.

4.1 Temaer

1. Begrebet om mangfoldighed:

- Kultur/kulturer side om side
- Inkluderende/ekskluderende samfund
- Inklusion og integration

2. Begrebet om lighed og ligestilling:

- Lighed versus privilegier

3. Begrebet om minoriteter og minoritetsrettigheder:

- Kvinders rettigheder/ kønsligestilling
- Indvandreres rettigheder/ etnisk ligestilling
- Racisme og diskrimination/ antidiskrimination.
- Intenderet og systemisk discrimination
- Indvandrere og ytringsfrihed/retten til media på eget sprog
- Minoriteter og magt/ minoriteters empowerment
- Rettigheder for minoriteter og oprindelige folk
- Individuelle og kollektive rettigheder
- Ikke-diskrimination og affirmative action
- Etnisk mangfoldighed og pluralisme
- Diskriminationsgrunde: race, religiøsitet, alder, køn, etnicitet, nationalitet, klassetil-hørsforhold, seksuel orientering, fysiske og psykiske funktionsnedsættelser mv.

4.2 Hvad er mangfoldighed?

“Alle mennesker er universelt set ens og specifikt set forskellige. Universel lighed og specifikke forskelligheder må respekteres”. FN’s Menneskerettighedserklæring.

I dag er alle samfund kendetegnet ved stigende niveauer af multikulturalisme. Folk fra forskellige lande og kulturer er naboer, de arbejder i samme virksomhed, deres børn går på samme skole og spiller fodbold på det samme hold. På globalt plan har regioner og lande en stærk kulturel og økonomisk gensidig afhængighed, og kontakten og gensidige påvirkninger er et konstant faktum. Mangfoldigheden i nutidens europæiske samfund er et udtryk for, at samfund ikke er så homogene, som de ofte blev hævdet at være.

Men multikulturalisme er kun ét aspekt af mangfoldigheden. Samfundet rummer en stor mangfoldighed i forhold til køn, alder, seksuel orientering, livsstil, levevis, sociale og kulturelle værdier og normer, uddannelser, faglige kompetencer og kvalifikationer, erhvervsvalg, hobbyer, politiske sympatier, forbrugsmønstre mv.

Igen: mangfoldighed er ikke udtømt med multikulturalismens perspektiv. Diversitet er rækken af menneskelige forskelle, herunder - men ikke begrænset til - race, etnicitet, køn, kønsidentitet, seksuel orientering, alder, social klasse, fysiske evner eller egenskaber, religiøst eller etisk værdisystem, national oprindelse og politisk overbevisning.

Med stigende levealder og aldring vil mangfoldigheden øges. Aldersfordelingen på arbejdspladserne vil snart spredes over flere aldersgrupper og generationer. Mange borgere vil således samarbejde med kolleger, der er forskelligt uddannede og har helt nye ideer til, hvordan de samme opgaver bedst kan løses.

Vi betragter forskelle som potentiale og ikke som et problem med flere positive og gavnlige perspektiver for den enkelte såvel som for samfundet generelt. Forskellige fællesskaber muliggør flere forskellige perspektiver på fælles opgaver og udfordringer. De udvikler nye kompetencer og opfatter ting/problemer/virkelighed fra forskellige vinkler. Perspektivbyttet, empatien og den demokratiske dialog mellem uenige partier åbner nye horisonter og giver feedback og styrker demokratiet.

I denne sammenhæng er anerkendelse af og respekt for minoritetsgruppers rettigheder et spørgsmål om menneskerettigheder og et spørgsmål om lighed.

Forståelse af mangfoldighed og multikulturalisme er grundlaget for at håndtere racisme, diskrimination og intolerance på en effektiv og bæredygtig måde.

"Begrebet "diversitet" "kan betyde alt. For eksempel, hvis vi vil tale om folks mangfoldighed, kan vi gøre det i forhold til, hvor de gik i skole, om de er de ældste, yngste eller mellemste børn i deres familier, deres madpræferencer og smag i mode. Menneskelig mangfoldighed eksisterer simpelthen og er ikke i sig selv et problem (...) Det egentlige problem er diskrimination og de deraf følgende uligheder" (Dancing on Living Embers, Lopes/Thomas)

Inklusion er involvering og empowerment, hvor alle menneskers iboende værdi og værdighed anerkendes. En inkluderende kultur fremmer og opretholder en følelse af tilhørsforhold; det værdsætter og praktiserer respekt for sine medlemmers talenter, overbevisninger, baggrunde og mange måder at leve på. I den forstand er en inkluderende kultur en kultur uden diskrimination. Det er et samfund, der er opmærksom på de forskellige former for diskrimination og har klare værdier og konkrete foranstaltninger til at forhindre det. Værdier om antidiskrimination er ikke kun abstrakte begreber eller principper. Siden efterkrigstidens begyndelse er antidiskriminationsprogrammer og -instrumenter blevet systematiseret. FN og EU har spillet en grundlæggende rolle i denne henseende.

EU voksede ud af et ønske om at styrke det internationale økonomiske og politiske samarbejde på det europæiske kontinent i kølvandet af Anden Verdenskrig. EU udviklede sig fra en økonomisk alliance til en politisk union baseret på værdierne respekt for menneskelig værdighed, frihed, demokrati, lighed, retsstaten og respekt for menneskerettighederne, herunder rettighederne for personer, der tilhører mindretal. For at tale om inklusion skal vi også tale om, hvordan udelukkelsesmekanismerne fungerer:

"Det ville være misvisende at tænke på udelukkelse som noget, der udelukkende og permanent er begrænset til én kategori. Eksklusion fungerer på mere komplicerede måder. De forskellige former for udelukkelse overlapper jævnlige hinanden, og de kan påvirke enkeltpersoner og grupper på forskellige og flydende måder. Det betyder, at en person kan være underlagt mere end én type udelukkelse på samme tid. Enlige mødre er et eksempel. Enlige mødre er udelukket baseret på både køn og klasse gennem dobbelt udelukkelse, de er udeladt af privilegier og muligheder, som mænd og dem med flere økonomiske ressourcer generelt nyder godt af. Konsekvenserne af udelukkelse øges endnu mere i tilfælde, hvor enlige mødre ikke er medlemmer af majoriteten af etniske grupper/indvandrere..." (James, Ryan, Inclusive Leadership).

Anne Bishop i klassikeren "Becoming an Ally" (<https://annebishop.ca/educating-allies/>), forklarer forholdet mellem klasse (ulighed i rigdom) og andre former for undertrykkelse/udelukkelse (racisme, alderisme, sexism, heterosexisme mv) ved at tegne en række vandrette linjer og derefter en række diagonale linjer. De vandrette linjer repræsenterer klasse og diagonalerne de mange forskellige undertrykkelsesarter. Diagonaler krydser alle vandrette linjer, men vil intensivt påvirke de lavere niveauer. "Racisme påvirker alle farvede mennesker, uanset deres klasse, men det vil påvirke personer i højere klasser mindre end dem i lavere klasser, fordi personer med rigdom og magt kan benytte deres ressourcer til at bruge virkningen af racisme i deres liv"

Diagonale opressioner: Racisme, sexism, heterosexisme, diskrimination på grund af handicap, oprindelse, religion osv.

4.3 Hvad er ligestilling?

Mangfoldighed er at anerkende, respektere og værdsætte forskelle i mennesker.

Lighed betyder at give alle lige muligheder og ressourcer og beskytte folk mod forskelsbehandling på grund af alder, etnicitet, socioøkonomisk status, seksuel orientering, køn, religion, tro, sprog, uddannelse osv.

Ligestilling handler om at sikre, at alle mennesker har lige muligheder for at få det bedste ud af deres liv og talenter. Det er også troen på, at ingen bør have dårligere livschancer på grund af den måde, de er født på, hvor de kommer fra, hvad de tror på, eller om de har et handicap. Der er tre indikatorer, som gør det muligt at "måle" graden af lighed i et samfund:

- a) Fravær af særlige privilegier i samfundet.
- b) Tilstedeværelsen af tilstrækkelige og lige muligheder for udvikling for alle.
- c) Ligeværdig opfyldelse af alle menneskers grundlæggende behov

Lighed er det modsatte af diskrimination. Enhver handling mod en af de forskellige former for forskelsbehandling er en handling til fordel for lighed.

Hvis vi f.eks. tager kønsdiskrimination, der stiller kvinder i en ugunstig situation, kan vi foreslå nogle daglige handlinger/holdninger, der kan føre til større ligestilling (selv om dette vil være umuligt, hvis der ikke findes en juridisk struktur, der gennemsyrrer kulturerne og gør dem mere ligestillede).

Ud fra et økonomisk og socialt perspektiv skyldes ulighed ubalancer i magtforholdet. Diskrimination kan bekæmpes ved at omfordele indkomst, aktiver, adgang til sociale ydelser og adgang til magt og beslutningstagning. Overførsel af magt er det, der gør kulturer transformerende og gør det muligt for folk at komme ud af sårbarhed på en bæredygtig måde.

4.4 Hvad er diskrimination?

Diskrimination kan kort defineres som ulovlig og ulige behandling, hvilket betyder, at en person behandles som mindreværdig eller fratages noget på grund af sit tilhørsforhold til en bestemt "kategori" (køn og etnicitet, alder og køn, seksuel orientering og etnicitet osv.) På den anden side nyder nogle mennesker privilegier ved at tilhøre bestemte grupper/kollektiver. Diskrimination og privilegier er de to sider af ulighed.

Diskrimination forekommer i individuelle handlinger og/eller i samfundsmæssige/institutionelle rutiner. Love, normer og procedurer, der betragtes som "normale" og harmløse, kan være enormt diskriminerende.

Opfattet/oplevet diskrimination har en meget negativ indvirkning på følelsen af ligeværdigt medborgerskab og tilhørsforhold. Selv om opfattet/oplevet forskelsbehandling ikke altid kan betragtes som bevis for ulovlig forskelsbehandling uden en retssag, har den faktisk en aktiv indflydelse på et samfunds sammenhængskraft og demokratiske fællesskab. Set i dette lys har opfattet/oplevet diskrimination også en objektiv side, når oplevelsen af udelukkelse og ulighed i værste fald resulterer i, at nogle borgere vender samfundet ryggen og følgelig tilslutter sig kriminelle eller ekstremistiske grupper.

Diskrimination forekommer ikke kun i isolerede episoder mellem enkeltpersoner, men er skjult i de sociokulturelle strukturer, som f.eks. love og traditioner, der fastholder og "legitimerer" den.

Systemisk diskrimination (også kaldet strukturel eller institutionel diskrimination) henviser til det komplekse samspil mellem store samfundssystemer, praksis, ideologier og programmer, der skaber og opretholder uligheder for minoriteter eller mindre stærke grupper. Det vigtigste aspekt af strukturel eller systemisk racisme er, at disse mekanismer på makroniveau fungerer uafhængigt af enkeltpersoners hensigter og handlinger, så selv om der ikke er individuel racisme, vil de ugunstige forhold og uligheder for racemæssige minoriteter fortsat eksistere. Eksempler: boligdiskrimination, statslig overvågning, social segregation, raceprofilering, bankvirksomhed, adgang til sundhedspleje, ansættelses- og forfremmelsespraksis.

Interpersonel diskrimination (også kaldet individuel diskrimination) finder sted mellem enkeltpersoner. Individens overbevisninger, holdninger og handlinger, der støtter eller opretholder forskelsbehandling, kan forekomme både på et ubevidst og bevidst niveau og kan være både aktive og passive.

Måder at fremme ligestilling mellem kønnene i hverdagen:

- *Del huslige pligter og børnepasning ligeligt....
- *Vær opmærksom på tegn på vold i hjemmet....
- *Støtte mødre og forældre....

Afvis kauvinistiske og racistiske holdninger....

- *Hjælpe kvinder med at få magt....
- *Lyt og reflektere....
- *Hire Diversely....

Betal (og kræ) den samme løn for samme *arbejde....

4.5 Hvad er et Mindretal?

En minoritetsgruppe henviser i sin oprindelige definition til en gruppe mennesker, hvis praksis, race, religion, etnicitet eller andre karakteristika er færre i antal end hovedgrupperne i disse klassifikationer. I nutidens sociologi henviser en minoritetsgruppe imidlertid til en kategori af mennesker, der oplever relative ulemper sammenlignet med medlemmer af en dominerende social gruppe. Medlemskab af en minoritetsgruppe er typisk baseret på forskelle i observerbare karakteristika eller praksis, såsom etnicitet, race, religion, seksuel orientering eller handicap. Ved hjælp af intersektionalitetsrammen,

er det vigtigt at erkende, at en person samtidig kan være medlem af flere minoritetsgrupper (f.eks. både et racemæssigt og et religiøst mindretal). På samme måde kan personer også være en del af en minoritetsgruppe med hensyn til nogle karakteristika, men en del af en dominerende gruppe med hensyn til andre karakteristika.

Udtrykket "minoritetsgruppe" forekommer ofte i diskursen om borgerrettigheder og kollektive rettigheder, da medlemmer af minoritetsgrupper er udsat for forskelsbehandling i de lande og samfund, de lever i. Medlemmer af minoritetsgrupper udsættes ofte for forskelsbehandling på flere områder af det sociale liv, herunder bl.a. bolig, beskæftigelse, sundhedspleje og uddannelse.

Selv om forskelsbehandling kan begås af enkeltpersoner, kan den også forekomme som følge af strukturelle uligheder, hvor rettigheder og muligheder ikke er lige tilgængelige for alle. Udtrykket "mindretalsrettigheder" bruges ofte til at diskutere love, der skal beskytte mindre stærke grupper mod forskelsbehandling og give dem samme sociale status som den dominerende gruppe.

I de fleste samfund er antallet af mænd og kvinder i en befolkning nogenlunde lige stort. Det betyder, at kvinder ikke kategorisk betragtes som et mindretal, men kvinders status som en underordnet gruppe er blevet bredt anerkendt og har fået mange samfundsforskere til at studere dem som sådan. Selv om kvinders juridiske rettigheder og status varierer meget fra land til land, oplever kvinder i de fleste samfund større social ulighed i forhold til mænd. Kvinder nægtes ofte adgang til uddannelse, udsættes for vold og har ikke de samme økonomiske muligheder som mænd.

Et dominerende mindretal, også kaldet elitedominans, er en minoritetsgruppe, der har en overvældende politisk, økonomisk eller kulturel dominans i et land på trods af at den kun udgør en lille del af den samlede befolkning (et demografisk mindretal).

Øvelse om lighed og minoriteters rettigheder: Magtblomsen (power flower)

Formål:

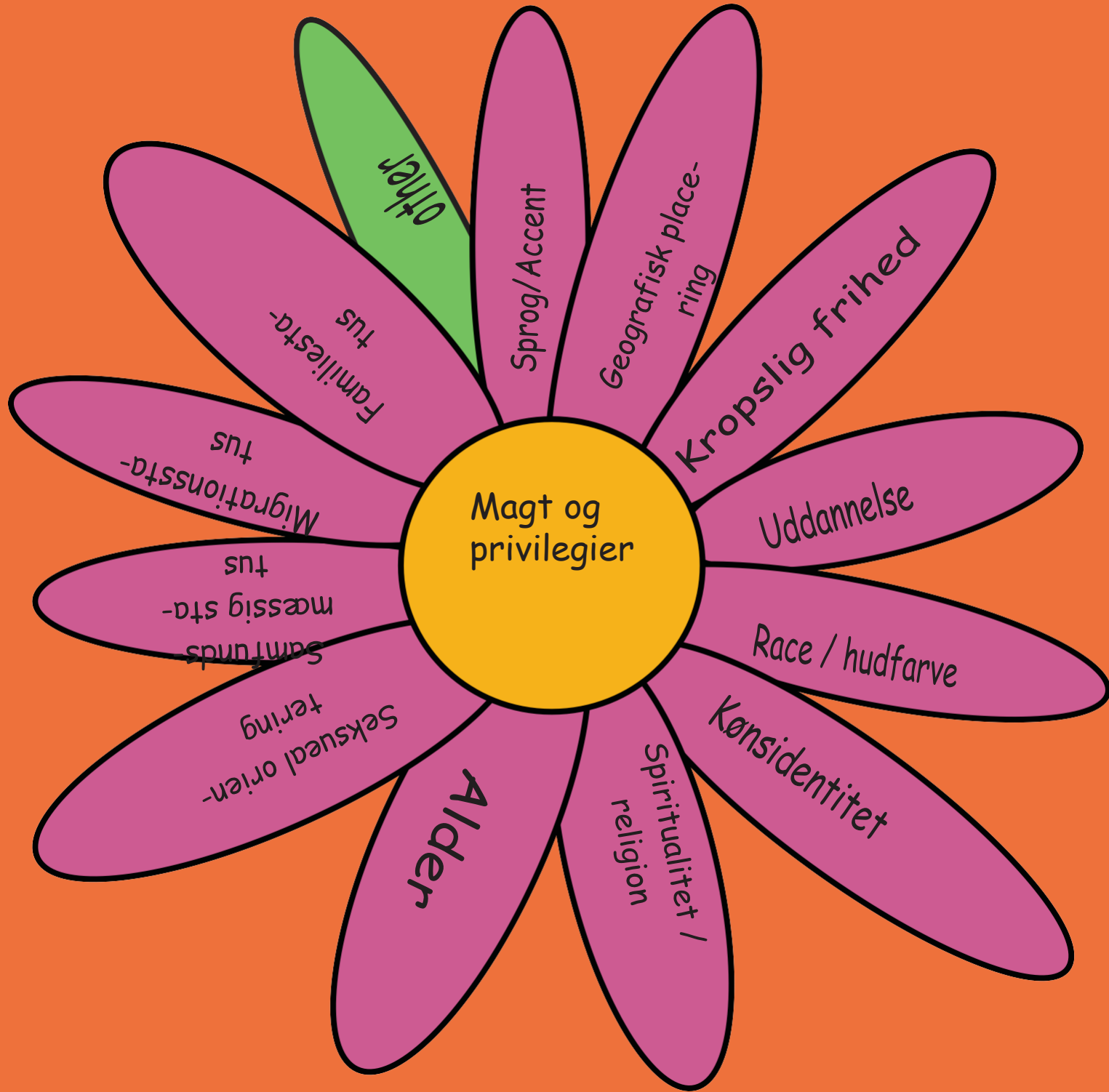
Med denne øvelse er det målet, at deltagerne reflekterer over, hvor tæt på eller fjernt fra en magtposition/et privilegium deres identitet er inden for forskellige facetter. Målet er således også at belyse, hvordan facetter af identiteten krydser hinanden. Hvert kronblad i blomsten repræsenterer en facet eller et lag af deltagernes sociale identitet.

Øvelsen kan øge deltagernes bevidsthed om, hvor de selv og andre samfundsgrupper er positioneret i forhold til samfundsmæssige magtpositioner og privilegier – og endvidere hvilke strategier der kan bidrage til at skabe bedre balance og en mere lige fordeling i adgangen til samfundsmæssige goder.

“Magtblomsten” er et refleksionsværktøj, der er udviklet af canadiske undervisere og pædagoger med sigte på at skabe social forandring, men også på at illustrere, hvordan forskellige sider af vor identitet spiller sammen. Værktøjet er publiceret i udgivelsen *Educating for a Change* (1991).

Fremgangsmåde:

- 1) Uddel et ark med en tegning af magtblomsten til hver deltager.
- 2) Forklar deltagerne, at blomsten udgør et symbol på forskellige aspekter og lag af den sociale identitet og sammenhængen med status i samfundet.
- 3) Blomstens centrum repræsenterer den kultur, som deltagerne lever i, og hvert kronblad udgør et identitetslag. Diskutér hvert lag og deres kendetegn i forhold til magtpositioner i samfundet. Lad deltagerne markere med en prik, hvor tæt på eller fjernt fra magtens centrum, de føler sig inden for det enkelte identitetslag. Jo tættere de er på centrum, desto mere inkluderede oplever de at være i samfundet. Jo fjernere fra centrum, desto mere ekskluderede eller marginaliserede ser de sig selv.
- 4) Giv deltagerne 10 minutter til at reflektere og markere deres punkter på tegningen af magtblomsten:
- 5) Diskutér med deltagerne:
  - *Hvor mange af jeres personlige kendetegn ligger fjernt fra magtens centrum på tegningen?
  - *Hvike kendetegn kan I ikke ændre på?
  - *Hvad fortæller markeringerne om jeres positioner såvel som om jeres potentialer for at udøve magt og opnå status i den herskende kultur?

Magt og privilegier

Other

Sprog/ Accent

Geografisk place-ring

Kropslig frihed

Uddannelse

Race / hudfarve

Kønsidentitet

Spiritualitet / religion

Alder

Seksuel orien-tering

Samfundsmæssig sta-tus

Migrationssta-tus

Familiesta-tus

5. Retssikkerhed

Retsstaten og retssikkerheden er et princip for regeringsførelse, hvor alle personer, institutioner og enheder, offentlige og private, inklusive staten i sig selv, er ansvarlige over for love, der er offentligt bekendtgjort, håndhæves ligeligt og uafhængigt dømt, og som er i overensstemmelse med internationale menneskerettigheder, normer og standarder" (FN)

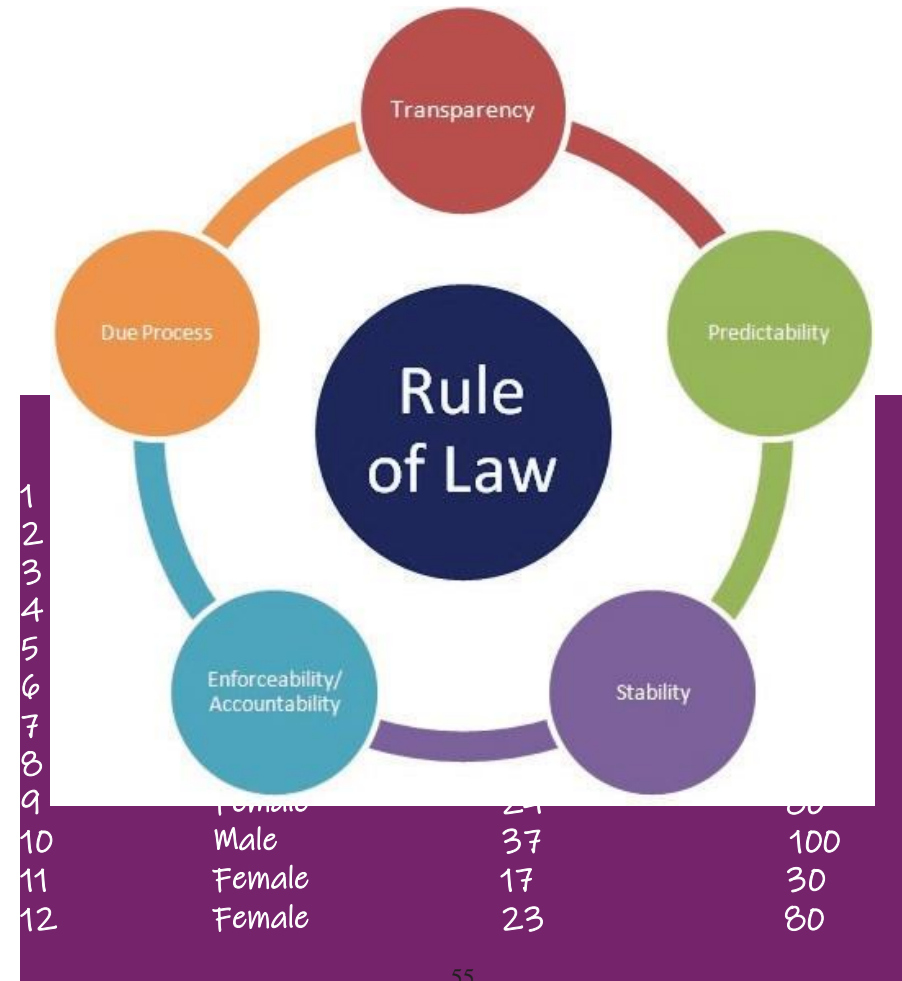
I artikel 2 gav Verdenserklæringen om Menneskerettigheder enhver ret til "alle de rettigheder og friheder", der er fastsat i erklæringen og påpeger, at "der må ikke skelnes på grundlag af landets politiske, jurisdiktionelle eller internationale status eller territorium, som en person tilhører, hvad enten det er uafhængigt, tillidsfuldt, ikke-selvstyrende eller under enhver anden begrænsning af suveræniteten" For at gøre lighed effektiv og garantere rettigheder og friheder findes der en retlig ramme i international og europæisk sammenhæng. Selv om ikke alle de europæiske lande tilslutter sig samme række internationale konventioner, indebærer tiltrædelsen af FN-konventionen, at landene er enige om at sikre, at nationale love og praksis er i overensstemmelse med konventionens krav. Det betyder samtidig, at borgerne i tilfælde af overtrædelser kan gøre konventionerne gældende over for nationale forvaltningsmyndigheder og domstole. Derudover er der mulighed for en såkaldt individuel appel, hvor enkeltpersoner kan klage direkte til FN.

Retssikkerhed indebærer, at enhver person er underlagt loven, herunder personer, der er lovgivere, retshåndhævende embedsmænd og dommere. I denne forstand står det i kontrast til tyranni eller oligarki, hvor magthaverne holdes over loven.

INGEN OVER LOVEN OG INGEN UDEN FOR LOVEN

Håndhævelsen af retssikkerhedsprincippet kræver:

- 1) Lovens overhøjhed
- 2) Lighed for loven
- 3) Ansvarlighed over for loven
- 4) Rimelighed i retsbehandlingen
- 5) Adskillelse af lovgivende, dømmende og udførende magt
- 6) Deltagelse i beslutningstagning (parlamentet/demokratiet)
- 7) Undgåelse af vilkårlighed samt proceduremæssig og juridisk gennemsigtighed.

ØVELSE OM RETSSIKKERHED

Pyramide Dissektion

Formål:

At forstå, hvad retssikkerhed betyder i praksis.

Fremgangsmåde:

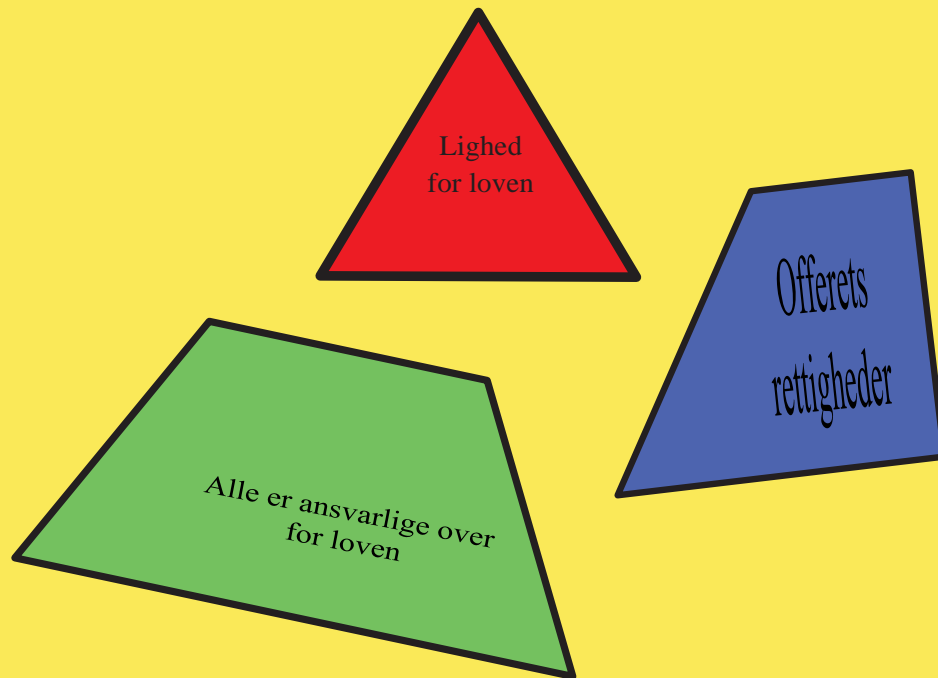
- 1) Print en stor planche af retssikkerhedspyramiden.
- 2) Skær den op i de forskellige dele.
- 3) Giv hver deltager en del uden at afsløre teksten.
- 4) Genopbyg pyramiden ud fra de forskellige dele.

Spørgsmål:

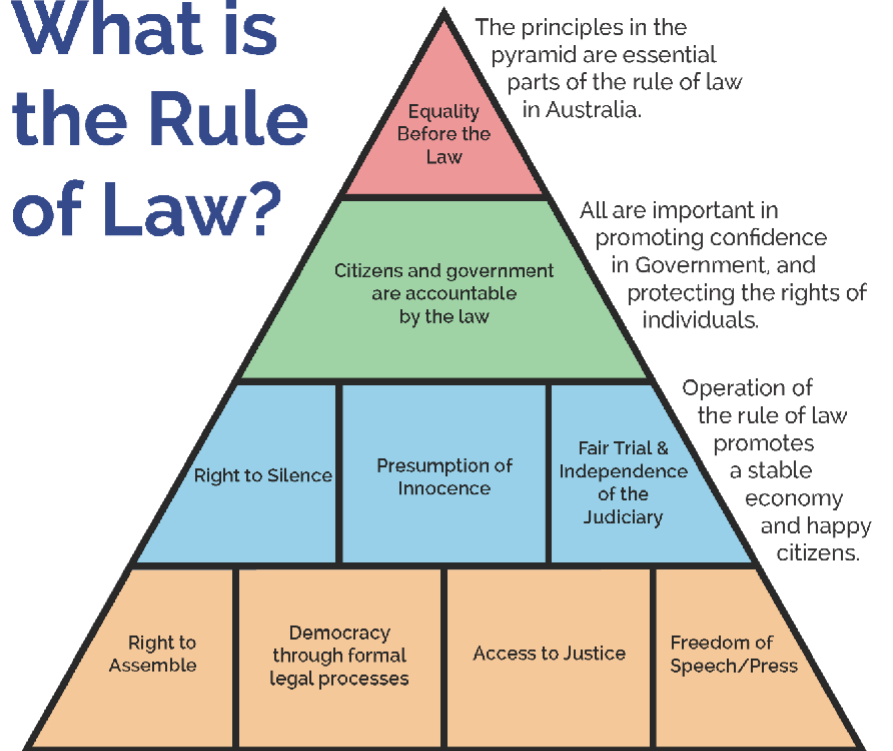
Hvad betyder retssikkerhed?

Er alle lige for loven?

Hvem sikrer og kontrollerer retssikkerheden?

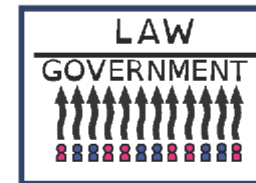

What is the Rule of Law?

The rule of law is a legal concept which requires the use of power to be controlled by the law to ensure equality before the law.

Maintaining the rule of law is often noted as being the best way to preserve human rights.

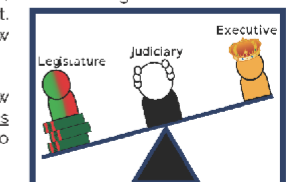
The separation of powers in Australia ensures that power is balanced between the three arms of government and that there are checks on their use of power.

The Judiciary is especially important in ensuring the integrity of the Australian Constitution and that the Legislature and Executive act according to the law.

If people believe the law is unjust, they may not want to follow it. Ideally people should feel the law is just and want to follow it.

The process of changing the law through democratic processes ensures that the law remains up to date with the needs of society.

Bibliografi

* Forståelse af menneskerettigheder. Håndbog om undervisning i menneskerettigheder. Redigeret af Wolfgang Benedek, European Training and Research Center for Human Rights and Democracy. Neuer Wissenschaftlicher Verlag, Graz 2012.

*Pädagogik neue denken! Die Migrationsgesellschaft und ihre Lehre-innen. Yasemin Karakasoglu, Jeannette Goddar og Paul Mecheril. Beltz, Basel, 2019

*Confianza y temor en la ciudad. Vivir con extranjeros. Zigmunt Bauman. Arcadia, Barcelona 2005

*Politik der Inklusion und Exklusion. Migrations- und Integrationsforschung, Universität Wien, Vienna University Press, Wien 2013

*Kompass. En håndbog om undervisning i menneskerettigheder med unge mennesker. Council of Europe Publishing, Ungarn 2012.

*Kampen mod diskrimination. En samling af internationale dokumenter vedtaget af Den Europæiske Union
De Forenede Nationers system. Redigeret af Janusz Symonides

*Dans på levende gløder. Udfordring af racisme i organisationer. Tina Lopes & Bar Thomas, Between the Lines, Toronto 2007

* Inkluderende ledelse, James Ryan, Willey Imprint, San Francisco, 2007

*Begynder at blive en allieret, Anne Bishop. Fernwood Publishing

Modul II -

Lektioner

Lærte

Erfaringer

Multiplikatorerne skulle diskutere politisk uddannelse i deres lokalsamfund, men hvordan kan man iværksætte politisk uddannelse i indvandrersamfund? Hvordan kunne de begynde at tale om menneskerettigheder, når mange migranter forlod deres hjemlande netop fordi de ikke fik lov til at have en mening?

Bliv en del af Plus! - den tredje del af projektet Multiplus+ - banede vejen for transit i sit slogan: i stedet for at formidle indhold skulle vi tilskynde til deltagelse i stedet for at formidle indhold! Mere end at formidle indholdet af manualen én til én handlede IO3 om at skabe deltagelse ved at forbinde fem europæiske politiske synspunkter med deltagernes hverdag. Det drejede sig om at motivere til dialog, invitere til meningsudveksling og byde pluralisme velkommen. Deltagelse på alle niveauer i samfundet er den røde tråd for at forstå og forklare demokrati - for at tale om udøvelse af frihedsrettigheder som rettigheder og ansvar.

I den tredje del af projektet opmuntrede og støttede vi multiplikatorerne gennem motivation og styrkelse af tidligere færdigheder, så de kunne gå ud i deres grupper og præsentere og diskutere politiske værdier. Det første, vi gjorde, var at give multiplikatorerne en mere konkret ramme for at forstå, hvad vi mener med "POLITISK". Vi besluttede at lave et "grundkabel" og arbejde med fem specifikke værdier i EU.

Hver partner i konsortiet valgte en af de fem værdier til at uddybe dem yderligere. Danmark opdelte begreberne demokrati og deltagelse, Slovenien opsummerede menneskerettighederne, Østrig fokuserede på mangfoldighed og mindretals rettigheder, Spanien arbejdede med frihed, og Italien beskæftigede sig med retsstatsprincippet.

Denne tilgang gjorde mere abstrakte politiske begreber synlige og afslørede, hvordan politik har noget at gøre med alles dagligdag, selv med privatlivet!

Det var et afgørende punkt i diskussionerne at supplere ideen om politik ud over politiske partier og stemmeret. Tanken om, at politisk deltagelse er en eksklusiv rettighed for personer med statsborgerskab/nationale pas, er dybt rodfæstet (ikke kun blandt indvandrere, men også i værtssamfundene). Den modvirker andre former for deltagelse og udøvelsen af mange rettigheder.

Et begrænset syn på det politiske liv ender med at fastholde udelukkelse og selvudelukkelse, og derfor er det grundlæggende at tale om deltagelse, når man taler om politik.

De barrierer, der opstår, når man taler om politik, kan kategoriseres i to hovedgrupper: på den ene side tabuet omkring ordet "politik" og på den anden side manglen på sikre rum, hvor man kan tale uden at frygte at blive censureret, straffet eller udelukket.

Under drøftelserne med multiplikatorerne, mens de blev forberedt på de aktiviteter, de skulle udføre i deres lokalsamfund, viste det sig gentagne gange, at begrebet frihed blev forbundet med det traume, det er at forlade sit oprindelsesland, sin kultur og endda sin egen familie.

Manglen på frihed var stadig et smertepunkt for mange; en mangel på frihed, der skyldes selve de kulturelle barrierer, men som også skyldes segregerende love og fordomme og andre ikke-formelle udelukkelsesmekanismer, der stadig skader folks frihed i Europa.

I den forstand har vi altid forsøgt at gå fra skrevne rettigheder til konkrete måder at udøve dem på. Fra teori til anvendelse. Fra detaljer til empowerment. Fra information til ansvar.

Mærkeligt nok var retsstatsprincippet ikke et emne, der vakte multiplikatorernes opmærksomhed; faktisk var meget få aktiviteter direkte eller tangentielt fokuseret på retsstatsprincippet. Hverken partnerorganisationen udviklede det yderligere, eller multiplikatorerne havde behov for at overveje dette princips vitalitet. De teoretiske input i manualen er kortfattede og i alle tilfælde ledsaget af øvelser eller forslag til spil til at komme ind på emnet. Mange af de foreslåede aktiviteter stammer fra IO2-kompendiet/værktøjskassen og dermed fra bidrag fra multiplikatorerne.

Leg, kropslige aktiviteter og nonverbal deltagelse blev opmuntret og anvendt i de aktiviteter, som multiplikatorerne gennemførte i lokalsamfundene. Den australske Wendy Sarkissians koncept - planlægningspraktiker, akademiker og facilitator, forfatter om planlægning og engagement i lokalsamfundet - har i den forstand været en konstant referenceramme, især i Østrig: "Jeg tror, at det eneste, som alle har til fælles, er deres menneskelige fysiske virkelighed - deres legemliggørelse. Den ingrediens, der ofte udelades i samfundsengagementet, er folks mulighed for at stemme med hænderne, stemme med fødderne og bruge den samme fysiske ting, der er anderledes end at læse og skrive: en proces, hvor en deltager kan marchere gennem rummet og sætte en stjerne på spørgsmål og emner, der er særligt relevante for deres liv. Emner, der på en eller anden måde repræsenterer deres frygt og deres drømme."

Ved at bruge kropsliggørelse fik medlemmerne af lokalsamfundet mulighed for at udtrykke sig frit og kreativt. "Jeg er især imponeret over effektiviteten af processer, hvor folk bliver lyttet tæt og intimt til og føler sig godt tilpas i en ramme, der er i overensstemmelse med deres behov - kulturelt og fysisk - hvor de kan bevæge sig rundt i rummet for at repræsentere deres synspunkter. Dette arbejde er både kinetisk og kinæstetisk" (W. Sarkissian)

Slovenien arbejdede intensivt med Milton Bennetts udviklingsmodel for interkulturel sensitivitet, en af de mest indflydelsesrige modeller inden for interkulturel kommunikation, engagement og lighed. Modellen beskriver, hvordan mennesker oplever, fortolker og interagerer på tværs af kulturelle forskelle. Den foreslår et udviklingskontinuum, langs hvilket mennesker kan udvikle sig mod en dybere forståelse og værdsættelse af kulturelle forskelle. Det er en ekstraordinær social tilgang, når der skal forhandles om tværkulturel ulighed.

Ifølge Bennetton kan man "ved at erkende, hvordan kulturel forskel opleves, forudsige effektiviteten af interkulturel kommunikation, og uddannelsesinterventioner kan skræddersys til at fremme udviklingen langs kontinuummet".

Modellen beskriver, hvordan folk ville håndtere multikulturelle/interkulturelle møder: normalt kan folk udvikle sig fra etnocentrisme og fornægtelse til etnorelativisme og integration.

Fra frygt og frygtsomhed til endelig mod

Efter to år i Multiplus var multiplikatorerne ved at opdage sig selv. Som sådan blev de bevidste om deres rolle og magt i deres respektive samfund. De kunne identificere de forskellige roller, de spiller i deres kredse, og de fik færdigheder og tillid til deres egen viden og arbejdsmetoder.

I projektets tredje fase blev de imidlertid opfordret til at prøve at organisere politiske uddannelsesaktiviteter i deres lokalsamfund ved hjælp af de opnåede ressourcer, og den enslydende reaktion var én: frygt. I næsten alle tilfælde overvandt multiplikatorerne frygten, selv om "lammelsen" i Italien var massiv, og deres multiplikatorer var ikke i stand til at gennemføre workshops eller aktiviteter i deres lokalsamfund.

På den anden side var to multiplikatorer fra Østrig så begejstrede, at de endda ledede en aktivitet i Italien for det publikum, som de italienske partnere havde samlet. Workshoppen om "magt og privilegier" samlede 13 entusiastiske deltagere.

Kun i meget få tilfælde var der enkelte multiplikatorer, som "turde" lede en aktivitet på egen hånd. I de fleste tilfælde arbejdede de i duer eller hold, hvor de fordelte rollerne og støttede hinanden. I Østrigs tilfælde gjorde multiplikatorernes tandemarbejde det muligt for to forskellige samfund at dele en workshop eller aktivitet og samtidig møde nye mennesker. Når to multiplikatorer arbejdede sammen, mødtes deltagere fra forskellige samfund i en gruppe, hvilket øgede mangfoldigheden og pluralismen i diskussionerne.

Multiplikatorernes frygt skyldes, at de skulle forberede en præsentation og troede, at de skulle vide alt om emnerne inden præsentationen. Multiplikatorerne fik læsemateriale, uddannelse og konstant støtte fra partnere. Det vigtigste var, at vi gentog utallige gange: "Det handler ikke om at vide alt; det handler om at motivere samfundet til at tænke og diskutere EU's værdier. Det handler om DELTAGELSE!"

Vi er dog også klar over, at engagementet kunne fremmes, hvis multiplikatorerne fra starten blev introduceret til og informeret om projektets indbyggede demokratitema og de relaterede temaer menneskerettigheder, ligestilling med hensyn til etnicitet og køn, samt begrebet frihed og retsstatsprincipperne osv.

De slovenske multiplikatorer fandt emnerne for IO3-aktiviteterne meget vigtige og ofte ikke tilstrækkeligt omtalt blandt medlemmerne af fællesskaberne. Multiplikatorerne var tøvende med at tage emnerne op i deres respektive samfund, fordi de ikke vidste, hvad de kunne forvente, men også fordi medlemmerne af samfundet ikke var en "homogen" gruppe.

Når workshoppen/den slovenske multiplikator fandt emnerne for IO3-aktiviteterne kritiske og nødvendige for at blive talt mere om blandt medlemmerne af lokalsamfundene. Multiplikatorerne var tøvende med at tage emnerne op i deres respektive samfund, fordi de skulle vide, hvad de kunne forvente, og hvad de kunne forvente, og hvor langt de kunne komme fra samfundets medlemmer. Da workshoppen/aktiviteterne først var blevet gennemført, blev denne frygt lagt til side, da de fleste deltagere gav positiv feedback.

I Slovenien fokuserede multiplikatorerne deres aktiviteter på menneskerettigheder. De mente, at det var et vigtigt emne, som der var behov for at fokusere på, og som kunne bruges som grundlag for at diskutere andre emner som frihed, lighed og demokrati.

I multiplikatorernes evalueringer og tilbagemeldinger gentages en meget vigtig konklusion: multiplikatorerne fik en anden opfattelse af sig selv og deres rolle i samfundet og værtssamfundet. De fik en fornemmelse af, hvordan deres arbejde med politisk uddannelse kan bidrage til integrationsprocessen i deres samfund i værtslandene og i Europa.

Et uventet resultat af arbejdet i IO3 har været den løbende omdefinering og forfinelse af begrebet multiplikator. Ved at arbejde med og støtte multiplikatorerne i deres arbejde med politisk uddannelse lærer vi fortsat at lære dem, deres behov og deres forventninger at kende. Frem for alt bliver vi fortsat overrasket over den utrolige styrke, som deres tilstedeværelse i samfundet har.

Bibliografi

Sarkissian, Wendy, Hurford, Dianna og Christine Woman (2010), "Creative Community Planning," Earthscan Publisher, London, Washington, DC

Tryk

Denne håndbog er udarbejdet af Mag.Virgina Argarate (OMEGA) Udformet og overvåget af MSc.MFA. Nayarí Castillo-Rutz (OMEGA Graz) Med bidrag fra alle partnere i konsortiet.

MultiPLUS er et projekt, der samfinansieres af Den Europæiske Union i Erasmus + 2020-2022

Denne håndbog er det tredje resultat af MultiPLUS+-projektet og er blevet medfinansieret af det østrigske selskab for politisk uddannelse.

Projektet forener 5 institutioner i 5 europæiske lande, ved siden af OMEGA-Graz:

SLOVENTROPIJA
FILANTROPIJA
SKA

Centro Internazionale di Educazione Permanente

Università delle
LIBERETÀ

MULTI PLUS +

Migrantmultiplikatorer bygger
broer

<https://www.multipusproject.com/>

Medfinansieret af Den
Europæiske Unions program
Erasmus+

Europa-Kommissionens støtte til produktionen af denne publikation udgør ikke en godkendelse af indholdet, som kun afspejler forfatterens egne synspunkter, og Kommissionen kan ikke holdes ansvarlig for den brug, der måtte blive gjort af de deri indeholdte oplysninger.